

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 3.0 Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научната специалност „Икономика и управление“.

Автор на дисертационния труд:

Ерблина Рахим Пира, докторант в задочна форма на обучение, към катедра „Икономика“, при Аграрен университет – Пловдив

Тема на дисертационния труд:

„ИКОНОМИЧЕСКИЯТ РАСТЕЖ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ – ПО ПРИМЕРА НА РЕПУБЛИКА КОСОВО“

Рецензент:

Доц. д-р Димо Атанасов Атанасов, Аграрен университет – Пловдив, област на висше образование 3.0 Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научната специалност „Икономика и управление (селско стопанство)“, определен за член на научното жури със заповед № РД-16-548/25.06.2020 г. от Ректора на АУ.

1. Кратко представяне на кандидата

Ерблина Рахим Пира е родена на 03.11.1993 г. в Република Косово. Завършила висше образование, ОКС Бакалавър в Колеж ААБ гр. Прищина, със специалност "Банкиране, финанси и счетоводство", през 2015 г. Завършила и ОКС Магистър в Колеж ААБ гр. Прищина, със специалност "Банкиране и финанси", през 2017 г. Освен албански език, владее добре английски (ниво C1) и испански (ниво A2). Притежава компютърна грамотност на добро ниво.

От Януари 2015 г. до Юни 2015 г. работи като Финансов мениджър в Kapmso LLC, Ferizaj (Kosovo). Преминава за кратко през позицията на счетоводител в Hydro Line LLC, Pristina (Kosovo) и Mala LLC, Pristina (Kosovo) през периода от Август до Септември 2015 г.

От Октомври 2015 г. до момента работи като преподавател (асистент) в AAB College, Elez Berisha, no. 56, 10000 Pristina (Kosovo)

От август 2011 до февруари 2013 г. е генерален мениджър по продажбите във Viva Fresh Shpk. Prishtina, Kosovo.

2. Актуалност на проблема

Икономическият растеж е винаги във фокуса на бизнеса и политическия диалог във всяко общество. Много учени-икономисти го определят като основен фактор за поддържането и подобряването на жизнения стандарт и качеството на живота. Устойчивото развитие, въпреки и по-нова концепция, се вписва в съвременното разбиране на обществата, особено на по-развитите в социално-икономическо отношение, като мултиаспектна теория и практика с поливалентни връзки между икономомика, екология и общество. В тази връзка тематиката на дисертацията е актуална и значима, защото не може да се допусне, че устойчиво развитие, особено на микро ниво, е възможно без икономически ползи. Там където се пресичат по-краткосрочните интереси на индивидите с дългосрочните интереси на обществото, там където индивидуалното развитие допринася за икономическия растеж, а той от своя страна се отразява на общественото развитие и то най-вече в социален и екологичен аспект, изследване от този тип би могло да има полза както за науката, така и за управлението на бизнеса, на регионите и на цялата икономика.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване

Настоящата разработка повдига въпроса как устойчивото развитие може да бъде повлияно от икономическия растеж (БВП) и от увеличаването на преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ), равнището на безработицата, образователното равнище, борбата с бедността, управлението на климатичните промени (емисиите от парникови газове), подобряването на бизнес-климатата, субсидиите за селското стопанство, намаляването на търговския дефицит и др.

Основната цел на дисертационното изследване е да се докаже, че променливите: (i) инвестиции, заетост, търговски баланс и селско стопанство (икономически фактори); (ii) ниво на образование и бедност (социални фактори); (iii) CO₂ и бизнес средата (фактори на околната среда); оказват влияние върху динамичния и постоянен икономически растеж, който създава условия за устойчиво икономическо развитие.

За постигане на поставената цел, в проучването са заложени и няколко **задачи**, които докторантката умело и целенасочено преследва:

- Да се установи връзката между икономическия растеж и социално-икономическото развитие;
- Да се анализират връзките между базови икономически показатели и устойчивото развитие;
- Да се измерят влиянието на икономически фактори като преки чуждестранни инвестиции, безработица, търговски баланс, аграрно развитие върху икономическия растеж и в последствие върху устойчивостта на цялата икономика;

- Да проучи влиянието на социалните фактори като равнище на бедност и образование върху растежа и устойчивото развитие на икономиката;
- Да дефинира и квантифицира въздействието екологичните фактори върху икономическия растеж;
- Да обобщи резултатите от изследването и да предложи креативно мнение (стратегия или инструментариум) за установяването на благоприятен микроклимат, предполагащ по-бърз и устойчив икономически растеж.

4. Хипотези на изследването

Хипотезите на изследването са добре формулирани и в последствие тяхното потвърждаване или отхвърляне допринасят за представянето на дисертационния труд:

- H1a - Преките чуждестранни инвестиции са положително свързани с икономическия растеж.
- H1b - Безработицата въздейства негативно върху икономическия растеж.
- H1c - Бедността има отрицателно въздействие върху икономическия растеж.
- H1d - Равнището на образоването е положително свързано с икономическия растеж.
- H1e - Бизнес средата е положително свързана с икономическия растеж.
- H1f - Между емисиите на CO₂ и икономическия растеж има негативна корелация.
- H1g - Търговският баланс е в положителна връзка с икономическия растеж.
- H1h - Селското стопанство е в положителна връзка с икономическия растеж.

5. Източници на информация

За целите на изследването, с оглед набирането на достоверна и пълна информация, докторантката използва широк набор от централизирани и децентрализирани източници на данни: Световната банка, Международният валутен фонд, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Международната банка за възстановяване и развитие, Статистическата агенция на Република Косово, Централната банка, Министерството на финансите и околната среда и др.

При обработката на информацията и анализа на променливите, е използван статистическият софтуер SPSS.

6. Изследователски методи

Освен статистически методи, корелационен и регресионен анализ, докторантката разчита и на PEST и SWOT анализи. Тези два метода в комбинация дават представа за външните фактори, които влияят върху икономическото състояние на страната. Използвани са още сравнителен анализ и дискриптивен анализ.

7. Онагледеност и представяне на получените резултати

Дисертационният труд се състои от 165 страници, от които 148 изложение. Използвани са 255 литературни източници. Анализът е онагледен с 41 таблица и 22 фигури. Стилът на изложението отговаря на нивото на докторантската теза. Използваният дискриптивен анализ сполучливо представя всички моменти от научното изследване, а таблиците и графиките допълват възприятието му.

8. Обсъждане на резултатите, анализа и използваната литература

В 1-ва глава на дисертацията, докторантката демонстрира сериозни познания в теоретико-методическите основи на икономическия растеж, устойчивото развитие и основните макроикономически измерители. Синтезира успешно мненията на десетки изследователи по проблематиката. Литературният преглед е изчерпателен и задълбочен. Добрата ориентация в материала е позволило да бъдат изведени конкретни теоретични и методологични обобщения. В тази част на изследването се акцентира на няколко параметри на макроикономическата среда в Р. Косово – Брутен вътрешен продукт, Публичен дълг, Търговски обмен, Парични преводи, Преки чуждестранни инвестиции.

Във 2-ра глава, докторантката се е концентрирала върху методиката на изследването. Трябва да се отбележи, че тя е подходяща за случая и прави възможно постигането на целите и решаването на задачите.

3-та глава е класически построена с представяне на резултатите и техния анализ. Изследват се хипотезите и се проследяват връзките на отделните променливи върху икономическия растеж и устойчивото развитие. Докторантката е избрала да анализира влиянието на: Брутния вътрешен продукт; Преките чуждестранни инвестиции; Безработицата; Бедността; Образоването; Бизнес-средата; Емисиите на Въглероден диоксид; Търговския баланс и Развитието на селското стопанство върху икономическия растеж и устойчивото развитие. В края на трета глава, са направени задълбочени PEST и SWAT анализи, които обобщават цялото изследване и позволяват извеждането в следващата част на конкретни изводи, заключения и препоръки.

След края на анализа, е обособена 4-та глава, в която са включени изводи и препоръки. Те могат да се асоциират и с главните приноси от дисертационното изследване. Внимание заслужават следните препоръки, отправени на институционално и производствено ниво:

- Да се отвори пазара в Косово, което да позволи притока на преки чуждестранни инвестиции;
- Да се създаде Агенция за насърчаване на инвестициите;
- Да се подобри инфраструктурата;
- Да се насърчават чуждестранните инвеститори;

- Да се осигури по-добър достъп до кредити;
- Да се отпускат субсидии за заетост и/или намаляване на данъците за заетост;
- Да се внедрят инструменти за стимулиране на съвкупното търсение;
- Да се подобри управлението на природните ресурси;
- Да се създаде нов, съвременен и иновативен образователен модел.

9. Приноси на дисертационния труд

Научни приноси

1. Изяснена е същността на икономическия растеж, факторната му обусловеност и неговото въздействие върху устойчивото развитие на Р. Косово;
2. Адаптирана е методическа рамка за анализ и оценка на въздействието на набор от макроикономически показатели върху икономическия растеж и устойчивото развитие.

Научно-приложни приноси

3. Анализирани и оценени са корелационните връзки между важни променливи на бизнес средата върху икономическия растеж и устойчивото развитие;
4. Направен е сравнителен анализ по показателите за устойчиво икономическо развитие на Косово и други държави в региона, което може да прерасне в анализ на използваните политики.
5. Формулирани са препоръки за подобряване бизнес средата и за създаване на предпоставки за устойчиво икономическо, социално и екологично развитие на Р. Косово.

10. Критични бележки и въпроси

Дисертационният труд притежава безспорни научни качества, но въпреки това могат да се направят и някои критични бележки. Тъй като текстът е представен на английски език, би могло да се прецизираят стилът и граматиката му. Освен това, на места има повтарящи се или сходни текстове, което може да се избегне с по-прецизен преразказ. Моята препоръка към Ерблинна Пира, като млад и обещаващ учен в нейната бъдеща работа, особено в теоретичните аспекти, да бъде по-смела при обобщаването мненията на различните автори, да ги пречупва през призмата на собственото си мнение и да ги представя уверено.

Въпрос към докторантката: Как и в каква посока това изследване промени твоята професионална визия и беше ли то полезно за твоето развитие като преподавател?

11. Публикувани статии и цитирания.

No	Year	Place	Author	Title	Journal	Volume	Issue	Pages	ISSN
1	2018	Graz, Austria	Erblina Pira	Identifying factors that affect productivity at work	Balkan Journal of Interdisciplinary Research	4	2	93- 98	2411- 9725
2	2019	Skopje, North Macedonia	Erblina Pira	Professional marketing services for businesses that offer the service	Knowledge International Journal	31	6	204 1- 204 5	2545- 4439
3	2019	Amman, Jordan	Erblina Pira	The role of banks in the Kosovo economy	International Journal of Sciences: Basic and Applied Research	48	6	200- 205	2307- 4531

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на проучените, представените и приложени, от докторанта, различни методически инструменти, изследователски методи и подходи на изследване, правилно проведеното изследване, получените резултати, анализи, обобщения и препоръки, считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на Ерблин Рахим Пира образователната и научна степен **“доктор”** по научната специалност „Икономика и управление (селско стопанство)“

Дата: 31.07.2020

Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ:
(доц. д-р Д. Атанасов)